

**© כל הזכויות שמורות לרחל בן זוד
2018**

**אין לשכפל, להעתיק, לצלם או לאחסן,
בכל דרך או אמצעי אלקטרוני אחר,
כל חלק שהוא מספר זה.**

ט.ל.ח

מבוסס על תוכנית הלימודים אותה פרסם משרד החינוך.

מהדורה 6: ספטמבר 2018

טלפון: 074-7031138 נ"ד: 054-5411385
רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A
rachelbd.center@gmail.com www.rachelbd.co.il

תוכן

2 תוכן	
5 1. ממדינת מקדש לעם הספר	
5	1.1 ציוני דרך עיקריים בבניית המדינה החשמונאית וביסוסה.....	
15	1.2 דפוסי השלטון הרומי בארץ ישראל – מלך חסות, הורדוס והנציבים.....	
30	1.3 הסיבות לפרוץ המרד הגדול ברומאים (שנת 66 לספירה).....	
32	1.4 העמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים.....	
35	1.5 תוצאות המרד הגדול ברומאים.....	
35	1. הרס דמוגרפי – הידלדלות אוכלוסיית הארץ.....	
38	1.6 מירושלים ליבנה.....	
44 2. הלאומיות בישראל ובעמים	
44	2.1. לאומיות ומאפייני התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.....	
44	2.1.1. מבוא ללאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19.....	
45	2.1.2. מרכיבי התנועות הלאומיות.....	
47	2.1.3. מה היו השינויים שיצרה הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19?.....	
51	2.2. הגורמים לצמיחתן ולגיבושן של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.....	
57	2.3. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו במאה ה-19 באירופה.....	
61	2.4. דפוסי הגשמה של תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19.....	
61	2.4.1. המאבק לאיחוד לאומי באיטליה.....	
68	2.4.2. המאבק לאיחוד לאומי בגרמניה.....	
76 3. התנועה הלאומית היהודית המודרנית	
76	3.1. הגורמים לצמיחת הלאומיות היהודית.....	
80	3.2. פועלו של בנימין זאב הרצל לבנייתה ולארגונה של התנועה הציונית.....	
80	3.2.1. הרצל.....	
81	3.2.2. "מדינת היהודים" – פעילותו של הרצל בתחום הרעיוני.....	
83	3.2.3. הפעילות הארגונית של הרצל.....	
88	3.2.4. הפעילות המדינית של הרצל.....	
95	3.4.4. גורמים מסייעים ומעכבים לציונות.....	
98	3.3. פעולותיהם של הציונים בא"י עד מלחמת העולם הראשונה.....	
98	3.3.1. הסיבות / הגורמים לעליות לארץ ישראל.....	
101	3.3.2. העליות.....	

120	3.4 התנועה הציונית והיישוב היהודי בא"י זמן מלחמת העולם הראשונה
120	3.4.1 עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה
122	3.4.2 מדיניות השלטון העות'מני כלפי היישוב היהודי בזמן מלחמת העולם הראשונה: יעדים ודרכי פעולה
126	3.4.3 דרכי התמודדות של היישוב היהודי בא"י - ניל"י
128	3.5 הצהרת בלפור
132	3.6 נקודות דמיון ונקודות שוני בין התנועה הציונית לתנועות לאומיות אחרות
137	4. המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945-1949
138	4.1 מאבק צמוד ומאבק רצוף
155	4.2 העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם
155	4.2.1 הסיבות להעברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם על ידי בריטניה
158	4.2.2 המערכה באו"ם - ועדת אונסקו"פ
164	4.2.3 החלטת כ"ט בנובמבר 1947 "תכנית החלוקה" של האו"ם
168	4.3 מלחמת העצמאות
168	4.3.1 מאפייני מלחמת העצמאות
171	4.3.2 שלבי מלחמת העצמאות
195	4.3.3 תוצאות המלחמה
196	4.3.4 הגורמים שהביאו לניצחון של מדינת ישראל במלחמת העצמאות
200	4.4 ההכרזה על הקמת מדינת ישראל והקמת צה"ל
204	4.5 הקמת צה"ל ופירוק המחותרות
208	4.6 הסכמי שביתת הנשק והבעיות הבלתי פתורות של מלחמת העצמאות
211	4.7 הבעיות הבלתי פתורות של מלחמת העצמאות
213	5. מדינת ישראל במזרח התיכון
213	5.1 תהליך הדה-קולוניזציה
214	5.1.1 הגורמים לתהליך הדה-קולוניזציה
216	5.1.2 מאפייני תהליך הדה-קולוניזציה במזרח התיכון ובצפון אפריקה
217	5.2 השפעת גורמים שונים על גורל היהודים בארצות האסלאם
218	5.2.1 מעמד ומצבם של יהודי ארצות האסלאם ערב הקמת מדינת ישראל
219	5.2.2 הגורמים השונים שהשפיעו על גורל היהודים החל מסוף שנות הארבעים
222	5.2.3 מדינה מדגימה
224	6. מלחמת ששת הימים

טלפון: 074-7031138 ת"ד: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

224	6.1 הגורמים למלחמה
227	6.2 מהלך המלחמה
228	6.3 הסיבות / הגורמים לניצחון
228	6.4 תרומתו של אלי כהן לניצחון הצבאי
229	6.5 תוצאות המלחמה
233	6.6 השפעות מלחמת ששת הימים על הפלסטינים
234	6.7 השפעות המלחמה על מדינות ערב
235	7. מלחמת יום הכיפורים
235	7.1 הגורמים למלחמת יום הכיפורים
237	7.2 הנסיבות לפרוץ מלחמת יום הכיפורים
240	7.3 מהלך הקרבות
241	7.4 תוצאות מלחמת יום הכיפורים
241	7.5 השפעות המלחמה על מדינת ישראל ומדינות ערב
244	8. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60
244	8.1 ארצות מוצאם של העולים וממדי העלייה
244	8.2 הסיבות / הגורמים לעלייה
245	8.3 מאפייני העלייה
246	8.4 השיקולים שהשפיעו על מדיניות מדינת ישראל בקליטת העלייה
248	8.5 הקשיים וההתמודדות של הנהגת המדינה עם קליטת העלייה
255	8.6 תרומת העלייה למדינת ישראל
256	8.7 מהומות ואדי סאליב
260	9. המעבר מ"כור ההיתוך" לחברה רבת תרבותית
260	9.1 תפיסת כור ההיתוך
262	9.2 תפיסת הרב-תרבותיות
269	10. התמורות (=שינויים) בעיצוב זיכרון השואה עד סוף המאה ה-20
269	10.1 עיצוב זיכרון השואה בשנות ה-50 וה-60
276	10.2 השפעות מלחמות ישראל ופיגועי הטרור על יחס החברה הישראלית לשואה

1. ממדינת מקדש לעם הספר

1.1 ציוני דרך עיקריים בבניית המדינה החשמונאית וביסוסה

משנת 167 לפנה"ס הנהיג את העם בית חשמונאי שביססו את המדינה מבחינה צבאית, טריטוריאלית, דתית ומדינית במטרה להקים מדינה עצמאית: מדינת החשמונאים.

1. התרחבות טריטוריאלית

- התהליך להקמתה של מדינה חשמונאית עצמאית החל עם מרד החשמונאים בהנהגת מתתיהו החשמונאי. המרד היה בעיקרו דתי: ניתוץ מזבחות, רדיפת מתיוונים ועידוד היהודים שלא לציית לגזרות הדת ולשמור על קיום מצוות. מרד זה התפתח למלחמה בצבא הסלווקי.
- יהודה המקבי רצה לבטל את גזרות הדת שהוטלו על ידי אנטיוכוס ולטהר את בית המקדש. הוא לחם נגד הצבא הסלווקי והשיג שליטה על הדרכים לירושלים וכבש את ירושלים וסביבתה. הוא לא הצליח לכבוש את מצודת החקרא בירושלים שסימלה בעיני המורדים את ההלניזם ואת השלטון הזר בעיר, מכיוון שישבו בה חיילים סלווקים ויהודים מתיוונים.
- יונתן כבש דרום השומרון, לוד, עופריים, רמתיים.
- שמעון השיג רצף טריטוריאלי מיהודה עד יפו. הוא כבש את מצודת החקרא שסימלה את סיום השלטון ההלניסטי בירושלים וסילוק הסלווקים מירושלים. בנוסף, כיבושיו אפשרו גישה לים מה שחיזק את כוחה הכלכלי של יהודה.
- יוחנן הורקנוס פעל להרחבת גבולותיה של המדינה החשמונאית. הוא הרחיב את גבולות הממלכה וכבש ערים מרכזיות כמו שכם ושומרון, עמק בית שאן ועמק יזרעאל נכבשו. בנוסף, הוא כבש את אדום וחלק מעבר הירדן.
- יהודה אריסטובולוס, השלים את כיבוש הגליל.
- אלכסנדר ינאי כבש את איזור מישור החוף מאשקלון עד עכו, את צפון עמק הירדן, את מואב, הגלעד, הבשן והגולן. הוא כבש שטחים רבים בעיקר דרכי מסחר (דרך הבשמים בה הובילו סחורות מהמזרח הרחוק לא"י). בנוסף, כבש את רוב ערי החוף והפך את מישור החוף לחלק מהמדינה החשמונאית.

טלפון: 074-7031138 ת"ד: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

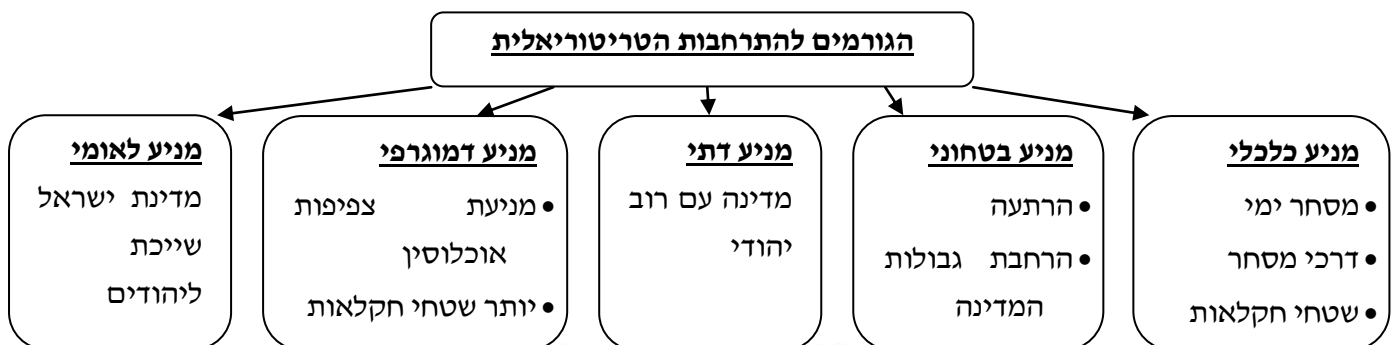
תחת בית חשמונאי הוקמה מדינה יהודית עצמאית שהתרחבה, לאחר מלחמות רבות, מאיזור יהודה אל רוב שטחי הארץ ואף מחוצה להם.

טלפון: 074-7031138 נייד: 054-5411385
רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A
rachelbd.center@gmail.com www.rachelbd.co.il

הגורמים / המניעים להתרחבות הטריטוריאלית

1. **מניע כלכלי** – השליטים החשמונאים כבשו שטחים במטרה לשפר את מצבה הכלכלי של הממלכה. כיבוש ערי החוף ואיזור מישור החוף הביאו לפיתוח המסחר הימי מאחר שיש שם נמלי מסחר. בנוסף, הכיבושים אפשרו שליטה על דרכי מסחר מרכזיות והעניקו ביטחון בדרכים מה שאפשר התפתחות כלכלית. בנוסף, בשטחים אלו היו גם שטחי חקלאות ואדמות פוריות.
2. **מניע בטחוני** -
 - הרחבת גבולות המדינה – השליטים החשמונאים חשו צורך להבטיח את גבולות המדינה. ככל שהגבולות יהיו רחוקים יותר ממרכז המדינה, כך יהיה קל יותר להגן על אזרחיה. כך הם הבטיחו את ההגנה על הגבולות מפני אויבי הממלכה.
 - הרתעה – השליטים הפגינו את כוחם באמצעות הכיבושים במטרה להרתיע את אויביהם מלתקוף.
 - אחריות כלפי היהודים מחוץ ליהודה – יהודים רבים שחיו מחוץ ליהודה, סבלו מפגיעות ועוינות של הנוכרים. השליטים החשמונאים חשו אחריות גם על בטחונם של היהודים בתפוצות, ולכן שאפו לכבוש שטחים נוספים ולהגן עליהם.
3. **מניע דתי** – החשמונאים רצו שהמדינה שהקימו תהיה מדינה יהודית, ולא רצו שתהיה עבודה זרה (=עבודת אלילים). לכן, הם רצו לשחרר את כל הישובים היהודים בא"י שהיו תחת השלטון ההלניסטי, ויצאו לכבוש ערים נוספות.
4. **מניע דמוגרפי** – ביהודה הייתה צפיפות אוכלוסין, כלומר, לא היה מספיק שטח ראוי למגורים ולחלקאות לכל התושבים. לכן, היה צורך להרחיב את גבולות המדינה כדי שיהיו מספיק שטחים חקלאיים לכולם.
5. **מניע לאומי** – החשמונאים האמינו שמדינת ישראל שייכת ליהודים ויש להם זכות היסטוריה עליה. לכן, הם רשאים להקים מדינה משלהם בגבולות ההיסטוריים שלה.

טלפון: 074-7031138 נייד: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

2. שינויים דמוגרפיים (כולל מדיניות הגיור)

השינוי הדמוגרפי

בעקבות הכיבושים וההתרחבות הטריטוריאלית, גדלה האוכלוסייה היהודית והלא יהודית. החשמונאים רצו להקים **מדינה יהודית** ולכן רצו לשמור על אופייה היהודי של המדינה.

כדי להבטיח שהמדינה תישאר יהודית, החשמונאים לחמו בנוכרים בשתי דרכים:

1. גירוש – השליטים החשמונאים גירשו חלק מהנוכרים בכפייה מגבולות הארץ. לדוגמה, **יהודה המקבי, יונתן ושמעון**, נלחמו ביישובי הנוכרים וגירשו את תושבי יפו וגזר ויישוב יהודים במקומם. **אלכסנדר ינאי** הרס מקדשים הלניסטיים והביא לבריחה של נוכרים מהארץ
2. גיור - הפיכת הנוכרים ליהודים. יוחנן הורקנוס החל במדיניות גיור בכפייה: **כפה על האדומים** להתגייר. תושבי ערים שסירבו להתגייר, גורשו ועריהם נהרסו (לדוגמה: אדוריים). אריסטובולוס משלים את כיבוש הגליל עם גיורם של תושביו.

מדיניות הגיור בה נקטו השליטים של בית חשמונאי, הקטינה את מספר התושבים הנוכרים במדינה החשמונאית ויצרו רוב יהודי בתחומי המדינה.

3. שינויים במעמד המנהיג

מהנהגה צבאית למלכות: בתחילת הדרך, החשמונאים היו קבוצת **מורדים** קטנה שפעלו מטעם עצמם, כלומר, **ללא סמכות** שניתנה להם ע"י העם ו**ללא הכרה** בינלאומית. לאורך השנים, השתנה מצב זה והם החלו לקבל הכרה וסמכויות מבית ומחוץ:

- **הכרה בסמכויות מחוץ**: יונתן קיבל הכרה כשמונה לכהן הגדול ולמושל יהודה. שמעון חתם על הסכמי בריתות עם רומא ועם בית תלמי.
- **הכרה בסמכויות מבית**: יהודה המקבי היה **מנהיג צבאי** בלבד אך החל מתקופת יונתן החלו שליטי בית חשמונאי לשמש גם **ככהנים הגדולים** (למרות שלא היו משושלת הכהונה הגדולה) וגם **כשליטים מדיניים**.

טלפון: 074-7031138 ני"ט: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

בימי שמעון, מעמד בית חשמונאי התבסס עם כינוסה של **אסיפת העם**. מטרתם הייתה לקבל הכרה חוקית ורשמית מהעם והשושלת שלטה בתוקף החלטת אסיפת העם. שמעון מונה למושל, כהן גדול וראש הצבא.

יוחנן הכתיר את עצמו לנשיא והוסיף גם סמכויות חקיקה ושיפוט. הם הכתירו את עצמם למלכים למרות שלא היו שייכים לשושלת בית דוד.

סמכויות צבאיות: בימי יהודה המקבי היה צבא מתנדבים שכלל בעיקר איכרים שלחמו בעיקר במלחמת גרילה נקודתית. כאשר הסתיימו הקרבות חזרו המתנדבים לבתיהם. עם השנים, הצבא הפך לצבא שכירים קבוע ומקצוע שאפשר לבית חשמונאי לשלוט על ממלכה גדולה.

ככל שמתחזק כוחה של יהודה כך גדלה סמכותו של בית חשמונאי.

<u>השינוי</u>	<u>איך התרחש?</u>
יונתן הפך ממנהיג של מורדים למנהיג של הממלכה היהודית.	- קיבל מהסלווקים מינוי לכהן הגדול. - ניצל את המאבקים הפנימיים שיש בממלכה הסלווקית כדי לקבל את המינוי.
יונתן חיזק את מעמדו כשליט הממלכה	יונתן ידע לנצל את המאבקים הפנימיים בממלכה הסלווקית כדי לצבור כוח. הוא העביר את הנאמנות שלו בין הטוענים לכתר הסלווקי, וידע לקבל מהם טובות חזרה, וכך הפך לשליט.
שמעון שחרר את יהודה מהשלטון הסלווקי	- הוא דאג לקבל פטור ממיסים לממלכה הסלווקית, מה שמסמל את העצמאות שלה. - הוא כינס אסיפת עם כדי שהיהודים יקבלו את השלטון שלו ואת השלטון העתידי של השושלת שלו.
יהודה אריסטובולוס הפך למלך כדי לקבל סמכויות נרחבות של שיפוט וחקיקה.	בהשפעת ההלניזם, הוא הכריז על עצמו כמלך.
שלומציון המלכה מפרידה בין המלוכה והכהונה כדי לחלוק את המנהיגות עם הבנים שלה.	היא העבירה את הכהונה לבן הבכור שלה ואת הסמכויות הצבאיות לבנה השני.

טלפון: 074-7031138 ני"ט: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

4. היחס להלניזם

לאורך השנים המנהיגים החשמונאים התחילו לאמץ מאפיינים של התרבות ההלניסטית.

מהו הלניזם?

זוהי תרבות יוון הקדומה ששלטה באותה התקופה בעקבות הכיבושים של מלך שנקרא אלכסנדר הגדול. בממלכה שלו חיו כמעט כל יהודי העולם בתקופה, והם פגשו בפעם הראשונה תרבות יונית.

כל העמים עליהם שלטו אלכסנדר מוקדון ואחייכ היורשים שלו, הושפעו מההלניזם. אבל היהדות וההלניזם סתרו אחד את השנייה: לפי ההלניזם מותר לעבוד יותר מאל אחד, מקריבים פולחן, עובדים פסל ומסיכה, ועוד.

יהודים שקיבלו על עצמם עקרונות יוונים והלניסטים נקראו מתיוונים. היו אלה בעיקר האצילים, העשירים והכהנים. ההתייונות הייתה יכולה להיות חיצונית (שמות, לבוש, שפה) או פנימית (שינוי האמונה).

מדוע אימצו השליטים החשמונאים את התרבות ההלניסטית?

- א. השתלבות בעולם ההלניסטי - תרבות זו הייתה התרבות השלטת באיזור, והשליטים החשמונאים רצו להתקרב לשלטון הסלווקי והרומאי.
- ב. ביסוס השלטון - אימוץ דרכי השלטון האופייניות לעולם ההלניסטי עזר להם לבסס את השלטון בחברה היהודית ביהודה: הם הרחיבו את סמכויותיהם, החלישו את מתנגדיהם והפכו למלכים.
- ג. להגן על עצמאות הממלכה - השליטים האמינו שאימוץ תרבות הלניסטית יעזור להם להתקרב לשליטים הסלווקים, לתמרן בין הכוחות הפוליטיים באיזור ולהשיג את תמיכתם במטרה לשמור על עצמאות יהודה.
- ד. שילוב - השליטים האמינו שהם יכולים לשלב בין נאמנות ליהדות ובין אימוץ מנהגים הלניסטיים.

טלפון: 074-7031138 ת"ד: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

דוגמאות:

- **שמות** הלניסטיים: יוחנן הורקנוס, אלכסנדר ינאי ויהודה אריסטובולוס אימצו שמות הלניסטיים.
- **מנהגים** הלניסטיים כמו הפיכת יום ניצחון צבאי ליום חג: לדוגמה, יהודה המקבי קבע את הניצחון על הסלווקים וטיהור המקדש כיום חג (חג חנוכה), ואת יום הניצחון על המצביא הסלווקי ניקונור כיום חג. שמעון קבע את יום כיבוש החקרא כיום חג.
- הקמת **חצר מלוכה** בסגנון הלניסטי. לדוגמה, יהודה אריסטובולוס מינה את עצמו למלך בעל סמכויות בלתי מוגבלות וניהל חצר מלכות הלניסטית. נערכו משתאות, המלכים לקחו להם פילגשים, הם רצחו את מי שחשבו שלא נאמן להם.
- לקיחת **סמכויות חקיקה ומשפט** לידיהם בדומה למלכים ההלניסטיים. לאלכסנדר ינאי ויהודה אריסטובולוס, לדוגמה, היו סמכויות שלטון בלתי מוגבלות. הם לקחו לעצמם סמכויות מהסנהדרין וצמצמו את כוחה.
- שיתוף **נשים בשלטון**. אלכסנדר ינאי, לדוגמה, הוריש את השלטון לאשתו, שלומציון המלכה, דבר שלא היה נהוג ביהדות.
- **הקמת צבא שכיר** – החשמונאים הקימו צבא שכיר מיומן שיעזור לכבוש שטחים רבים. בתחילה היה הצבא החשמונאי צבא מתנדבים לאומי.

5. פעילות פוליטית - מדינית: מסיעה מורדת לארגון מדיני

- באזור ממלכת החשמונאים פועלים כמה כוחות מדיניים:
- **בית סלווקוס** נגדו נלחמו החשמונאים כדי להשיג עצמאות ולבטל את גזירות הדת.
 - **בית תלמי** הנמצא באזור מצרים, שאף לשלוט בא"י.
 - **האימפריה הרומית** ההולכת ומתחזקת, כובשת שטחים רבים מהממלכות ההלניסטיות.
 - **עמים מקומיים** החיים בארץ ועל גבולותיה כמו הפרתים והנבטים.

טלפון: 074-7031138 ת"ד: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

הקושי הפוליטי-מדיני הגדול ביותר של החשמונאים היה לתמרן בין הכוחות השונים הפועלים באזור.

שליטי בית חשמונאי צריכים לפעול מול כל כוחות אלו כדי להבטיח את שלטונם. הם היו חייבים להתאים את עצמם לשינויים הפוליטיים באזור, לחבור לשליטים בעלי השפעה ולחתום על הסכמים ובריתות. הקושי היה, בדיוק כמו היום, במי יש לבטוח ומה הדרך הנכונה ביותר לפעול?

• **פעילות פוליטית מול בית סלווקוס:**

בתחילת תקופת שלטון החשמונאים, הם **נאבקו** כנגד גזירות הדת שהטיל אנטיוכוס. בגלל הנצחונות בשדה הקרב, יהודה המקבי מצליח להביא לביטול גזרות הדת והדחת הכהן הגדול המתיוון.

מצד שני, מדינת החשמונאים מנהלת **קשרים דיפלומטיים** עם בית סלווקוס במטרה להשיג פטור ממיסים ושטחים נוספים לממלכה.

לאחר מותו של אנטיוכוס ה-4, בבית סלווקוס היו מאבקי כח שהעמידו את שליטי בית חשמונאי במצב בעייתי: הם לא ידעו לאיזה מנהיג סלווקי הם צריכים להיות נאמנים. שליטי בית חשמונאי **ידעו לנצל את חולשת השלטון הסלווקי** וקיבלו מהם אישור, למשל, להקים צבא לאומי יהודי (שליטי בית סלווקוס חשבו שיונתן יסייע להם לעלות לשלטון).

• **בריתות הגנה עם אויבי בית סלווקוס**

כדי להחליש את בית סלווקוס ולחזק את מעמדה של יהודה מבחינה בינלאומית, החשמונאים כרתו **בריתות עם מדינות חזקות** שיכולות לסייע להם בעת מלחמה נגד בית סלווקוס.

רומא: יהודה המקבי כרת **ברית הגנה** עם רומא בה התחייבו היהודים לסייע לרומא במלחמות ולא לסייע לאויבים שלה. בתמורה, רומא התחייבה לעזור ליהודים במלחמותיהם. רוב השליטים אחריו חידשו את הברית, ביססו את שלטונם ומנעו מהסלווקים לתקוף אותם שוב.

ספרטה: יונתן ושמעון כרתו **ברית הגנה** עם ספרטה.

• **עמים מקומיים**

העמים השכנים, כמו הנבטים והייטורים הקשו על בית חשמונאי: הם הקימו מדינות משלהם ממזרח, מצפון ומדרום למדינת החשמונאים ומולם ניהלו מנהיגי החשמונאים מאבקים.

טלפון: 074-7031138 ת"ד: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

הקשיים של המדינה החשמונאית

קושי פוליטי – מדיני

המדינה החשמונאית נמצאת בין מדינות רבות וכוחות פוליטיים שצריך **לתמרן** ביניהם: בית סלווקוס (היוונים) ששולט בא"י, עמים מקומיים (כמו הפרתים והנבטים) שלעיתים תוקפים אותם, האימפריה הרומית שנוכחת באזור וכוחה הולך וגדל. **כדי לשמור על מדינה עצמאית החשמונאים צריכים לדעת לפעול מול כל הכוחות הללו.**

הפתרון

- **ניצול חולשת הסלווקים**, המלחמות הפנימיות בתוך הבית תוך התערבות בענייני הפנים של הממלכה הסלווקית.
- **כריתת ברית הגנה עם רומא** לפיה רומא מתחייבת להגן על המדינה החשמונאית במקרה של התקפה מצד הסלווקים.
- **יצירת קשרים דיפלומטיים** עם מדינות ושליטים שאין להם עניין לשלוט ביהודה ולכן יכולים להיות בעלי ברית של המדינה החשמונאית.

קושי כלכלי

1. **מחסור בשטחי חקלאות** – יהודה הייתה מדינה חקלאית אך היה בה חוסר באדמות פוריות בשל שטחה הקטן. כדי להביא להתפתחות בחקלאות, היה צורך בשטחים נוספים.
2. **תחרות כלכלית עם הנוכרים מסביב** – ביהודה היה שגשוג חקלאי בעיקר הודות לחידושים בחקלאות שהושפעו מהעולם ההלניסטי. אבל, לא היו בה ערי מסחר דרכן אפשר היה ליצור סחר ימי או יבשתי. ערים אלו היו שייכות לנוכרים ההלניסטים שגבו כספים רבים מיהודה. מאחר שיהודה התבססה על ייצוא וייבוא חקלאי היה לה צורך לשלוט על ערי המסחר ועל ערי החוף שאפשרו סחר ימי.

הפתרון

טלפון: 074-7031138 ני"ט: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il

- **התרחבות טריטוריאלית** – שליטי בית חשמונאי כבשו שטחים רבים והרחיבו את גבולות המדינה. בכך, הם הגדילו את שטחי החקלאות.
- **הקמת נמל יפו** במטרה לייצר מסחר מעבר לים.
- **תחרות מול ההלניסטים** – עם התרחבות הממלכה, נפתחה אפשרות התחרות עם התושבים ההלניסטים והוקמו ערי מסחר חדשות.

קושי דמוגרפי

1. **מחסור בשטחי התיישבות** – בעקבות הריבוי הטבעי של היהודים, אין מספיק מקום בממלכה וההתיישבות היהודית לא יכולה הייתה להתרחב. בנוסף, יהודים רבים היגרו למדינה החשמונאית. לכן, נוצר **עודף אוכלוסייה**.
2. **חלק מהתושבים היו הלניסטים** והיה להם קושי לשמור על רוב יהודי במדינה.

פתרון

- **התרחבות טריטוריאלית** – בכל עיר שנכבשה יושבו יהודים.
- **גירוש הנוכרים** – חלק משליטי בית חשמונאי גירשו נוכרים מהאזורים שכבשו ויישבו בהם יהודים.
- **גיוור בכפייה** – חלק מהשליטים חייבו את הגויים להתגייר. אלו שסירבו לעשות זאת מרצון עברו גיוור בכפייה. נוכרים שסירבו להתגייר גורשו והערים בהם חיו הוחרבו.

סיכום: הקשיים של המדינה החשמונאית

<u>הפתרונות</u>	<u>הקשיים</u>	<u>התחום</u>
<ul style="list-style-type: none"> -ניצול חולשת הסלוקים -ברית עם רומא -יצירת קשרים דיפלומטיים 	<ul style="list-style-type: none"> לתמרן בין הכוחות הפוליטיים באיזור 	פוליטי – מדיני
<ul style="list-style-type: none"> -התרחבות טריטוריאלית -תחרות מול ההלניסטים -הקמת נמל יפו 	<ul style="list-style-type: none"> -מחסור בשטחי חקלאות -תחרות כלכלית עם הנוכרים 	כלכלי

טלפון: 074-7031138 ני"ט: 054-5411385

רחוב חיים לבנון 63, מתחם מעונות הסטודנטים, בניין A

rachelbd.center@gmail.com

www.rachelbd.co.il